

Ohjauksen ja vuorovaikutuksen haasteet näyttötutkintoon valmistavissa koulutuksissa

Tero Leivo
Hanna Mikkola

Ammatillisen opettajankoulutuksen
kehittämishanke
Huhtikuu 2012
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Tampereen ammattikorkeakoulu

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	3
2	KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY.....	5
	2.1 Ohjaus.....	5
	2.2 Henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS).....	7
	2.3 Vuorovaikutus	7
	2.4 Näyttötutkintojärjestelmä Suomessa.....	8
3	HAASTATTELUT.....	11
	3.1 Maatalouspuolen haastateltavat	11
	3.2 Liiketalouspuolen haastateltavat	15
4	PÄÄTELMÄT	19
	LÄHTEET	21
	LIITTEET	22

1 JOHDANTO

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli lähteä selvittämään ohjauksen ja vuorovaikutuksen merkitystä näyttötutkintojen valmistavissa koulutuksissa. Emme pyrkineet vertailuun muihin koulutusmuotoihin ja koulutuksiin vaan pelkästään ammattitutkintoon tähtäävissä valmistavissa koulutuksissa. Olemme huomanneet kokemuksen perusteella, että ohjauksessa on ollut puutteita näissä koulutuksissa. Joko vuorovaikutus ei ole toiminut tai sitten taustalla on voinut olla jokin muuta, mm. motivaation puutetta tai väärin tehtyä ohjausta.

Vuorovaikutus ja ohjaus ovat hyvin suuressa roolissa tänä päivänä, kun puhutaan opettajan pedagogisuudesta. Kuinka opettaja opetuksensa järjestää, suuri merkitys on nimenomaan se, kuinka vuorovaikutus toimii ja kuinka hyvin opettaja pääsee ohjaamaan yksittäistä opiskelijaa tai ryhmää. Tarkastelemme tässä ohjausta ja vuorovaikutusta yleisellä tasolla mutta kuitenkin etsien niitä haasteita mitä tämän laisissa koulutuksissa on.

Näyttötutkintojärjestelmä on tullut Suomeen 90-luvun puolen välin jälkeen ja on tänä päivänä vahvasti osana suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Näyttötutkinnoin on aikuisella opiskelijalla mahdollisuus suorittaa ammatillinen pätevyys työelämäperusteisesti hankkimalla osaamista työelämän puitteissa ja näyttämällä se tutkintotilanteissa. Yleensä näyttötutkintoihin liittyy valmistavan koulutuksen osuus jota tässä kehityshankkeessa enemmän otamme esille.

Empiirinen osuus selvitettiin teemahaastatteluin, joihin valittiin neljä jo kauan alalla ollutta opettajaa/kouluttajaa. Heillä on ollut pitkä kokemus näyttötutkintojen valmistavista koulutuksista. Haastattelut tehtiin talvella 2012, ja jokaiselle haastattelijalle annettiin ennakkoon työn lopussa (liite 1) olevat haastattelukysymykset. Näiden tarkoituksena oli selvittää, minkälaista on ohjaus ja vuorovaikutus käytännössä näissä koulutuksissa. Opetettava alat vaihtelivat maatalouspuolelta liiketalouden piiriin.

Miksi otimme juuri ohjauksen ja vuorovaikutuksen tarkasteluun? Koimme, että valmistavassa koulutuksessa, joka tähtää ammattitutkintoon, on tärkeää saada opiskelijoiden kanssa merkittävä ja syvä vuorovaikutussuhde, joka auttaa ohjaamisessa aina tutkinnon suorittamiseen asti. Näin viestin perille meno on prosessoitu koko koulutusohjelman ajan ja jokainen opiskelija saa juuri sen tiedon, mitä tarvitsee ja aikoo käyttää tutkinnon suorittamiseen.

2 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

Tämän kappaleen tarkoituksena on määritellä tämän työn käsitteistöä. Opettajan työssä nousee esille pedagogiikan merkitys, vuorovaikutussuhteet ja ohjaus. Henkilökohtaistaminen on opettajan työväline opiskelijan ohjauksessa ja opettamisessa. Tämän takia HOPS-prosessin merkitys on suuri. Myös näyttötutkinnoissa se on yksi tärkeimmistä ohjauksen menetelmistä ja näyttötutkintojärjestelmän keskeinen periaate (Näyttötutkinto-opas 2011, 15).

Pedagogiikka tarkoittaa sitä tapaa, miten opetus järjestetään. Pedagogiikka tarkoittaa myös erilaisia kasvatuksellisia periaatteita. Historiallisesti pedagogiikalla on ollut monia merkityksiä, kuten se on tarkoittanut koko kasvatustieteen tieteenalaa, kasvatus- ja/tai opetusoppia, opetus- tai kasvatustaitoa, joitain kasvatuksellisia suuntauksia, esimerkiksi steiner-pedagogiikka, tietyn kohdealueen kasvatustieteellistä opetusta ja tutkimusta, kuten erityispedagogiikka. (Hirsjärvi 1990, 142–143.)

2.1 Ohjaus

Ohjaus-käsitteellä tarkoitetaan opetus- ja ihmissuhdeammateissa käytettävää työmenetelmää, ammatillisen keskustelun tapaa, tavoitteellista ammatinvalinnanohjausta ja oppilaanohjausta. Ohjaus on vuorovaikutteista. Ohjausta voidaan ajatella työmenetelmänä, jonka avulla pyritään vaikuttamaan johonkin prosessiin. (Onnismaa et al 2000, 6-7.)

Ohjaus on toiminnaltaan opiskelijan tukemista ja auttamista hänen opiskeluprosessissaan, ammatillisessa kehitymisessään ja elämäntilanteissaan (Onnismaa et al 2000, 124). Ohjausta voidaan ajatella työmuotona, kohtaamisena, jossa ohjaajan ja opiskelijan yhteisenä tavoitteena on opiskelijan oppiminen, työelämäsuhteen tai elämäntilanteen paraneminen sekä urasuunnitelmien ja – päätösten tekeminen (Vehviläinen 2001, 11). Ohjaus on työmuotona ensisijaisesti

keskustelemista, vuorovaikuttamista. Se ei työmenetelmänä kuitenkaan rakennu vain keskustelun varaan. Kuitenkin ohjaukselle määritettyjä tavoitteita ei saavuteta ilman kohtaamista, jossa osapuolet pystyvät tuomaan esille omia näkemyksiään ja samalla kuulla myös toistensa ajatuksia. (Vehviläinen 2001, 12.)

Ohjauksen keskeinen toiminto on opiskelijan nykytilan kartoitus jollain tavalla ohjaustilanteen alussa. Se voi tapahtua joko ohjaajan ja opiskelijan kahdenkeskisenä alkukeskusteluna tai ryhmätilanteessa. Tällöin selvitetään pääasiassa opiskelijan nykyistä osaamistasoa, koulutus- ja työtaustaa sekä odotuksia ja kiinnostuksenkohteita. (Vehviläinen 2001, 51.) Tavallisesti ohjaustoiminta on ohjaajan hallinnassa, vaikka tämä ei ole täysin välttämätöntä. Ohjaajan tehtäviin kuuluu seurata ja arvioida, miten opiskelijan oppiminen edistyy. Kuitenkin ohjaustoiminnassa korostetaan myös opiskelijan itseohjautuvuutta. (Vehviläinen 2001, 55, 58–59.)

Ohjaus työmenetelmänä perustuu siihen ajatukseen, että opiskelija itse on vastuussa omasta opiskelustaan. Täten opiskelijaa ohjataan käsittelemään kokemuksiaan ja pohtimaan asioita ensisijaisesti itse, jolloin opiskelijalle kehittyy muun muassa elämänsuunnittelua tukevia valmiuksia. (Vehviläinen 2001, 156.)

Ohjauksessa keskitytään opiskelijaan ja oppimiseen eikä teorian tietojen välittämiseen. Täten ohjaus työmuotona sopii hyvin aikuisopiskelijoiden kanssa toimimiseen. (Onnismaa et al 2000, 106.)

Ohjaukseen työmenetelmänä ei ole olemassa selkeitä ja jäsentyneitä toimintamalleja, joiden avulla olisi mahdollista ohjata opiskelijaa esimerkiksi pohtimaan kriittisesti omaa oppimistaan. Kuitenkin on olemassa selkeä päämäärä, johon tähdätään. Ohjauksen avulla pyritään kehittämään opiskelijan kokemuksista johtopäätöksiä ja ratkaisuja. (Vehviläinen 2001, 242.)

2.2 Henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS)

Vuonna 1992 voimaan tullut asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (1314/92) velvoittaa oppilaitoksia laatimaan jokaiselle aikuisopiskelijalle henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (hops). Hopsin pyrkimyksenä on yksilöllistää opiskelijan oppiminen ja opetus niin, että hänen aikaisemmat opinnot ja työkokemus huomioidaan koulutusta suunniteltaessa. Täten hops voidaan ymmärtää opintojen suunnittelun ja ohjauksen työvälineeksi ennen koulutusta ja sen aikana. Hops on mahdollista ajatella myös eräänlaisena opiskelijan henkilökohtaisena prosessina, joka saa alkunsa opiskelijan ja toimintaympäristön vuorovaikutuksessa. (Onnismaa et al 2000, 99–100.)

Hops voidaan määritellä kapea-alaisesti ja teknisen mallin mukaisesti tai laajan ja avoimen mallin avulla. Teknisessä mallissa jokainen opiskelija saa oman opintoreittinsä ja hän etenee sovitun suunnitelman mukaisesti koulutuksen loppuun. Laaja ja avoin hops-malli korostaa opettajan ja opiskelijan vuorovaikutussuhdetta ja keskinäistä toimintaa. (Onnismaa et al 2000, 114–115.)

Yleisesti ajatellaan, että hops auttaa opiskelutavoitteitten saavuttamisessa. Kun hopsia laaditaan opiskelijan ja opettajan vuorovaikutustilanteessa ongelmanratkaisuprosessin omaisesti, on järkevää pohtia erilaisia vaihtoehtoisia etenemisreittejä. Hopsiin määritellään oppimisen tavoitteet ja parhaat keinot niiden saavuttamiseen. (Onnismaa et al 2000, 133–134.) Hops määritellään tavallisesti opiskelijan ja opettajan välisten keskustelujen avulla (Onnismaa et al 2000, 139). Laadittua hopsia seurataan, täydennetään ja arvioidaan opiskelijan koko opiskelun ajan (Onnismaa et al 2000, 143).

2.3 Vuorovaikutus

Opettajan työ on jatkuvaa älyllistä, sosiaalista ja emotionaalista vuorovaikutusta oppilaiden, kollegoiden ja vanhempien kanssa (Jyrhämä & Syrjäläinen 2009, 417). Meidän kehittämishankkeessamme jätetään kolmas osapuoli pois ja keskitytään opettajan ja oppilaan väliseen vuorovaikutukseen ja sen merkitykseen.

Opettajan ja oppilaan vuorovaikutuksen osalta voidaan puhua pedagogisesta suhteesta, jonka välityksellä opettaja ohjaa oppijoita (Jyrhämä & Syrjäläinen 2009, 423). Tästäkin syystä vuorovaikutuksen täytyy toimia, jotta opiskelijoita pystytään ohjaamaan. Ilman vuorovaikutusta ei synny aitoa ja oppivaa ohjausta, vaan oppilas voi tällöin ohjauksessa turhautua ja kokea ohjauksen turhana.

Ryhmän toiminnan ymmärtäminen ja huomioon ottaminen ovat keskeisiä vuorovaikutuksellisen oppimisen onnistumiselle (Siljander 2009, 25). Koska oppiminen ja ohjaaminen ovat hyvin vuorovaikutteista, on opetusryhmällä suuri merkitys hyvän vuorovaikutuksen syntyyn. Eräässä tutkimuksessa ("Verkko-opiskelijoiden kokemuksia yliopisto-opiskelusta, 2005") mainittiin myös se, että esim. verkko-opiskeluissa ryhmäytyminen jää taustalle. Mielestämme nimenomaan kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus, oppiminen ja ohjaaminen ovat edellytyksenä hyvälle ryhmäytymiselle.

Opettajan oma vuorovaikutus opetettavan ryhmän kanssa on merkittävässä roolissa myöhemmin tapahtuvan ohjauksen kanssa. Jos sama opettaja ohjaa ja opettaa, vuorovaikutus kehittyy koko ajan ja paranee. Tällöin ohjauksesta tulee helpompaa. Usein on kuitenkin niin, että opettava ja ohjaava opettaja ovat eri henkilöitä, jolloin opetuksen vuorovaikutus ja ohjauksen vuorovaikutus tapahtuvat eri tavalla.

2.4 Näyttötutkintojärjestelmä Suomessa

Järjestelmän etuna on erityisesti se, että henkilön ammatillinen osaaminen voidaan sen avulla kansallisesti ja laadullisesti tunnustaa riippumatta siitä, onko osaaminen kertynyt työkokemuksen, opintojen tai muun toiminnan kautta (Näyttötutkinto-opas 2011, 15). Järjestelmä hyväksyy erilaisia tapoja oppia ja hankkia ammattitaitoa koulutusohjelman puitteissa. Perustutkintoa voi suorittaa ilman työelämäkokemusta mutta ammatti- ja erikoisammattitutkinnon edellyttää aikaisempaa työelämäkokemusta suoritettavan tutkinnon piiristä (Näyttötutkinto-opas 2011, 18).

Näyttötutkintoina voidaan suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja. Ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa myös ammatillisena peruskoulutuksena. Näyttötutkinto suoritetaan osoittamalla näyttötutkinnon perusteissa määritelty ammattitaito työpaikoilla työtehtävissä (Näyttötutkinto-opas 2011, 15).

Näyttötutkintojärjestelmän keskeisiä periaatteita ovat: (Näyttötutkinto-opas 2011, 15)

1. kolmikantayhteistyö: työnantajatahojen, työntekijätahojen ja opettajien tiivis yhteistyö tutkintorakenteesta päätettäessä, tutkintojen perusteita laadittaessa, koulutustoimikunnissa, tutkintotoimikunnissa sekä näyttötutkintoja suunniteltaessa, järjestettäessä ja arvioitaessa
2. tutkintojen riippumattomuus ammattitaidon hankkimistavasta
3. tutkinnon tai tutkinnon osan suorittaminen osoittamalla ammattitaito tutkintotilaisuuksissa
4. henkilökohtaistaminen.

Näyttötutkintojärjestelmä luotiin vuonna 1994 erilaisilla lailla ja asetuksilla ja niihin tehtiin muutoksia vuosina 1999 ja 2005 (Näyttötutkinto-opas 2011, 15). Uudistetut laki ja asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta astuivat voimaan 1.1.2006.

Tavoitteena on, että ammatillista aikuiskoulutusta voidaan suunnitella, ohjata ja valvoa entistä paremmin kokonaisuutena säilyttäen samalla järjestelmässä tarvittava joustavuus. Tämän jälkeen lakia ja asetusta muutettiin vuonna 2010 niin että uudistuksen yhteydessä otettiin käyttöön ammatillisen lisäkoulutuksen tuloksellisuusrahoitus, jolla on vaikutusta opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaan näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen rahoitukseen (Näyttötutkinto-opas 2011, 15-16).

Tutkintorakenteesta päättää opetus- ja kulttuuriministeriö. Vuonna 2011 oli tutkintorakenteessa yhteensä 371 ammatillista tutkintoa, joista ammatillisia perustutkintoja oli 52, ammattitutkintoja 189 ja erikoisammattitutkintoja 130 (Näyttötutkinto-opas 2011, 16-17).

Mikäli henkilökohtaisessa aloituskeskustelussa päädytään opiskelijan kanssa siihen, että hän suorittaa tutkintoa niin, että hän osallistuu myös valmistavaan koulutukseen, luodaan hänelle henkilökohtainen opetussuunnitelma, joka sisältää myös valmistavan koulutuksen ohjauksineen. Myös ilman valmistavaa koulutusta voi opiskelija suorittaa ammattitutkinnon (Näyttötutkinto-opas 2011, 31). Toki tällöin tämä edellyttää tutkinnon suorittajalta vahvaa työelämäosaamista.

Näyttötutkintojärjestelmän yhdessä keskeisimmässä pääperiaatteessa (henkilökohtaistaminen) opiskelija ohjataan suorittamaan tutkintoa hänelle sopivimman tilanteen mukaan (Näyttötutkinto-opas 2011, 33). Seuraavassa oleellisemmat asiat:

Henkilökohtaistamisessa:

- 1. perehdytetään henkilö itseensä oppijana**
- 2. ohjataan soveltuvien joustavien henkilökohtaisten oppimispolkujen suunnittelussa ja opiskeluvalinnoissa**
- 3. ohjataan opiskelua sekä neuvotaan ja ohjataan myös tarvittaessa muiden asiantuntijoiden tarjoamiin tukipalveluihin.**

3 HAASTATTELUT

Kehittämishankkeen empiirisen osan tarkoituksena on saada selville teema-haastattelujen avulla opettajatyötään tekevien mielipiteitä ohjauksesta ja vuorovaikutuksesta näyttötutkintojen valmistavien koulutuksien osalta. Haastattelut suoritettiin talven 2012 aikana.

3.1 Maatalouspuolen haastateltavat

Haastateltava 1: opettaa maatalousekonomiaa aikuisopiskelijoille, jotka opiskelevat maatalousalan perustutkintoa (näyttötutkintoon valmistava koulutus) Ammatti-instituutti lisakissa / Osaran maaseutuopetusyksikössä, toiminut opettajana kaikkiaan 7 vuotta

Haastateltava 2: opettaa kasvintuotantoa ja -viljelyä aikuisopiskelijoille, jotka opiskelevat luontoalan perustutkintoa (näyttötutkintoon valmistava koulutus) Ammatti-instituutti lisakissa / Osaran maaseutuopetusyksikössä, toiminut opettajana kaikkiaan 23 vuotta

Miten ohjaatte?

- ohjaan siten, että opiskelijat selviytyvät tulevista näytöistä ja koko näyttötutkinnon valmistavasta koulutuksesta
- tästä huolimatta opetus kuitenkin näyttöjä laajempaa sisällöltään
- opiskelijalähtöisesti
- vuorovaikutteista ohjaus, toisin sanoen ei missään nimessä vain opettajavetoista ohjaamista
- ohjauksessa pääpaino opiskelijoissa
- ohjatessani en aliarvioi enkä yliarvioi opiskelijoita

Koetteko opiskelijoiden ohjaamisen haastavaksi?

- Kyllä, koska opiskelijat ovat eri lähtökohdista.
- Kyllä, jos vuorovaikutus ei toimi ohjauksen aikana opettajan ja opiskelijoiden välillä.
- Kyllä, koska ohjaukseen saisi olla enemmän aikaa käytettävissä.

Miten olette vuorovaikutuksessa opiskelijoiden kanssa?

- panostan opettajan ja opiskelijoiden väliseen dialogiin eli kyselen heiltä kysymyksiä aiheeseen liittyen
- olen vuorovaikutuksessa opiskelijoiden kanssa siten, että opetustilanne pysyy turvallisena ja miellyttävä opiskelijoiden näkökulmasta
- olen vuorovaikutuksessa kasvokkain ja sähköpostilla

Oletteko kokeneet vuorovaikutustilanteet haastaviksi?

- Joskus. Esimerkiksi silloin, jos opiskelijat vaikuttavat haluttomilta osallistumaan ja luomaan molemminpuolista vuorovaikutusta.
- Joskus, kun huomaa, että opiskelijat eivät ole motivoituneita opettajan ja opiskelijoiden väliseen dialogiin.
- Toisinaan olen kokenut haastaviksi kyseiset tilanteet, koska vuorovaikutustilanteissa opiskelijat esittävät vaikeita kysymyksiä.
- Yleensä kuitenkin vuorovaikutus on helppoa, koska valtaosa opiskelijoista on aidosti kiinnostuneita osallistumaan molemminpuoliseen vuorovaikutukseen.

Saatteko palautetta opiskelijoilta ohjauksesta?

- Kyllä, opiskelijat antavat palautetta heti ohjauksen jälkeen sekä suullisesti että kirjallisesti.
- Saamani palaute ohjauksesta on pääasiallisesti positiivista. Palautteenantajien mielestä ohjaus on riittävää ja vuorovaikutteista.

- Toisaalta silloin tällöin opiskelijat antavat myös palautetta toiveistaan, miten haluaisivat muuttaa ohjausta. Esimerkiksi he toivoisivat vielä enemmän henkilökohtaista ja yksilöllistä ohjausaikaa.
- Kyllä, jonkun verran saan palautetta heti opetuksen jälkeen.
- Tuovat kiitettävästi esille ohjauksen onnistumista.

Mitkä asiat koette suurimmiksi haasteiksi näyttötutkinnon valmistavassa koulutuksessa pedagogisesta näkökulmasta?

- suuret tasoerot, erilaiset lähtökohdat
- ajan puute
- haastetta riittää myös siinä, osaanko asettaa ohjauksen lähtötason oikealle tasolle

Kuinka luotte ja kehitätte vuorovaikutuksen opiskelijoiden kanssa?

- Luon vuorovaikutusta haastamalla opiskelijat esittämieni kysymysten avulla dialogiin minun kanssani.
- Kehitän vuorovaikutusta huomioimalla opiskelijoiden tarpeet ja kiinnostuksen kohteet.
- Kehittäisin vuorovaikutusta henkilökohtaisemmaksi ja syvällisemmäksi opiskelijan näkökulmasta, jos aikaa vain olisi enemmän.

Mikä tekee vuorovaikutustilanteet haastaviksi? Miksi?

- Kaikki opiskelijat eivät aina ole motivoituneita vuorovaikutteisuuteen. Opiskelijoiden motivaatioon vaikuttaminen ei ole täysin yksiselitteistä opettajan ja ohjauksen näkökulmasta, koska opiskelijan motivaatio on paljon myös sisäsyntyistä eikä vain ulkopuolelta tukemista.
- Opiskelijoiden vastaanottokyvyt ja odotukset vuorovaikutuksesta vaihtelevat suuresti. Siitä syystä, että heidän ymmärrystasonsa ja taustansa ovat erilaiset.

Oletteko mielestänne epäonnistuneet vuorovaikutuksessa? Miten huomasitte sen? Miksi epäonnistuitte?

- Joskus harvoin, jolloin en saanut dialogia toimimaan opiskelijan kanssa. Opettajamainen ja ammattitaitoinen ”psykologinen silmä” petti. Yritin liian kovasti saada ”ujoa” opiskelijaa osallistumaan vuorovaikutukseen, johon hän ei ollut valmis sillä hetkellä.
- Joskus, kun ajankäyttö on epäonnistunut. Palautteista huomasin. Vuorovaikutus jäi pinnalliseksi ja yksipuoliseksi.

Oletteko mielestänne epäonnistuneet ohjauksessa? Miten huomasitte sen? Miksi epäonnistuitte?

- Molempien haastateltavien mielestä, joskus ohjaus on jäänyt pinnalliseksi ajan puutteen vuoksi. He huomasivat sen saamistaan palautteista.

Eroavatko näyttötutkinnon valmistavat koulutukset muista koulutuksista? Jos eroavat, mitkä asiat erottavat?

- Kyllä. Molempien haastateltavien mukaan aikuisopiskelijat ovat pääsääntöisesti motivoituneimpia opiskeluun näyttötutkinnon valmistavissa koulutuksissa kuin nuorisoasteen opiskelijat muissa koulutuksissa.

Näettekö ohjauksen näyttötutkinnon valmistavassa koulutuksessa haasteellisemmaksi kuin tavallisessa koulutuksessa? Miksi?

- Kyllä. Molempien haastateltavien mielestä opiskelijoiden erilaisten koulustaustojen ja kiinnostuksenkohteiden sekä suurten opiskeluodotusten vuoksi ohjaus on haastavampaa näyttötutkinnon valmistavassa koulutuksessa kuin tavallisessa koulutuksessa.

Mikä tekee aikuisopiskelijoiden ohjauksen haastavaksi? Vai onko asia näin? Miksi?

- aikuisopiskelijoiden erilaiset lähtökohdat
- ohjaukseen suunniteltu aika ei tahdo riittää
- siitä syystä, että ohjauksen avulla pystytään vastaamaan kaikkien opiskelijoiden odotuksiin

3.2 Liiketalouspuolen haastateltavat

Haastateltava 1: opettaa myynnin ja markkinoinnin alaa aikuisopiskelijoille, jotka opiskelevat merkonomien perustutkintoa ja myynnin ammattitutkintoa (näyttötutkintoon valmistava koulutus) Tampereen ammattiopistossa. Hän on toiminut opettajana ja kouluttajana kaikkiaan 14 vuotta.

Haastateltava 2: opettaa myynnin ja markkinoinnin alaa aikuisopiskelijoille ja myynnin ammattitutkintoa (näyttötutkintoon valmistava koulutus) Tampereen ammattiopistossa, Hyriassa ja UNIC-palvelu Oy:ssä. Ohjaa myös opiskelijoita varsinaiseen näyttötutkintoon. Hän on toiminut kouluttajana ja ohjaajana kaikkiaan 7 vuotta.

Miten ohjaatte?

Molemmat haastateltavat ohjaavat opiskelijaa suhteellisen samoin menetelmin. Henkilökohtaisesti niin, että annetaan opiskelijalle tilaa oivaltaa asioita itse. Kannustetaan, annetaan palautetta asiallisesti, kehitetään opiskelijan osaamista sekä pyritään vuorovaikuttamaan niin, että opiskelija kokee oppivansa.

Koetteko opiskelijoiden ohjaamisen haastavaksi?

Ihmisten erilaisuuden takia ohjaaminen on aina haastavaa. Haastatte-
luissa nousi esille se, että jos ohjaaminen resurssipulan takia joudutaan
suorittamaan sähköisesti (puhelimella tai sähköpostilla), niin viestin peril-
le meno ei ole aina varmaa. Muuten ohjaaminen nähdään osana nor-
maalia työnkuvaa.

Miten olette vuorovaikutuksessa opiskelijoiden kanssa?

Molemmilla nousi selvästi esille vuorovaikutuksessa läsnä olevuus opis-
kelijoiden kanssa. Ei vain opeteta, vaan luodaan hyvä, avoin ja luotettava
suhde opiskelijoihin. Ollaan aina läsnä, ja kuunnellaan opiskelijoiden mie-
lipiteet. Vuorovaikutusta on kasvokkain, puhelimella ja sähköpostilla sekä
Moodlen kautta.

Oletteko kokeneet vuorovaikutustilanteet haastaviksi?

Varsinaisesti vuorovaikutuksessa ei noussut esille mitään tiettyä haastet-
ta, vaan pyritään omalla hyvällä esimerkillä ja tyyllillä saada opiskelijat
luottamaan itseensä. Koettiin ryhmäytymisen tärkeys, koska ensivaiku-
telma ja ensimmäinen opetuskerta ovat ratkaisevia vuorovaikutuksen
suhteen. Sitä pystyy myöhemmin parantamaan, mutta on aina haasteel-
lisempaa.

Saatteko palautetta opiskelijoilta ohjauksesta?

Harvoin tulee suoraan palautetta opiskelijoilta, mutta välillä saa hyvinkin
positiivista palautetta, joka antaa työlle onnistumisen tunnetta. Molemmil-
la on käytössä nimetön palautejärjestelmä, joihin opiskelijat voivat jättää
palautetta. Palaute koetaan tärkeäksi, ja sitä saisi tulla enemmän. Kum-
mallakaan ei ole tullut vastaan hyvin negatiivisia palautteita.

Mitkä asiat koette suurimmiksi haasteiksi näyttötutkinnon valmistavassa koulutuksessa pedagogisesta näkökulmasta?

Molemmilta haastateltavilta tuli kommenttia siitä, että riippuu kuinka opiskelija on hakeutunut tutkinnon suorittamisen valmistavaan koulutukseen. Suurimpana haasteena pidettiin motivaation ja innostuksen luomista.

Kuinka luotte ja kehitätte vuorovaikutuksen opiskelijoiden kanssa?

Esille nousi alkuvaiheen ryhmäytyminen ja turvallisuuden tunteen luominen opiskeluryhmässä. Erilaisilla menetelmillä, mm. ”tölläilyharjoitus”. Yleensäkin molemmilla haastateltavilla on tapana kysellä, patistaa opiskelijoita puhumaan ja kannustamaan. Toinen haastattelija sanoi: ”ei missään tapauksessa syötetä sanoja, vaan annetaan opiskelijan itse oivaltaa.”

Mikä tekee vuorovaikutustilanteet haastaviksi? Miksi?

Opiskelijoiden erilaisuus, kaikilla kaikki ei vaan toimi. Täytyy pyrkiä löytämään yhteinen sävel ja saavuttamaan opiskelijoiden luottamus. Motivaatiopula aiheuttaa välillä haasteen, koska vuorovaikutus ei välttämättä silloin toimi. Oppilas ei ole vastaanottavainen viestinnälle.

Oletteko mielestänne epäonnistuneet vuorovaikutuksessa? Miten huomasitte sen? Miksi epäonnistuitte?

Hyvin harvoin kummatkaan ovat vuorovaikutuksessa epäonnistuneet. Ainoastaan lyhyissä koulutuksissa voi vuorovaikutus olla suhteellisen kevyttä eikä päästä tuntemaan opiskelijaa tai ryhmää kunnolla.

Oletteko mielestänne epäonnistuneet ohjauksessa? Miten huomasitte sen? Miksi epäonnistuitte?

Toisella haastateltavalla tuli mieleen yksi ohjauksero, joka oli tapahtunut puhelimesta opiskelijan toiveesta. Se ohjaus petti, koska tutkinnon suorittaminen näyttötilanteessa oli epäonnistunut kuulemma ohjauksen takia. Todennäköisesti taustalla oli muutakin, mutta joskus resurssipula voi aiheuttaa ohjauksessa tapahtuvat puutteet.

Eroavatko näyttötutkinnon valmistavat koulutukset muista koulutuksista? Jos eroavat, mitkä asiat erottavat?

Ei oikeastaan. Se riippuu siitä, onko opiskelija pakotettu koulutukseen vai onko hän tullut sinne vapaaehtoisesti. Joskus ohjaus voi olla syvällisempää kuin muissa koulutuksissa.

Näettekö ohjauksen näyttötutkinnon valmistavassa koulutuksessa haasteellisemmäksi kuin tavallisessa koulutuksessa? Miksi?

Viitaten edelliseen.

Mikä tekee aikuisopiskelijoiden ohjauksen haastavaksi? Vai onko asia näin? Miksi?

Ihmisten erilaisuus, elämänkatsomus ja asenne yleisesti elämään ovat tekijöitä, jotka tekevät ohjaamisesta haastavan, mutta myös miellyttävän. Voi saada usein aikaiseksi hyviäkin keskusteluja. Joskus opiskelija voi olla paljon ammatiltaan osaavampi kuin opettaja, ja tällöin hyvän vuorovaikutussuhteen luomisella on iso merkitys. Ohjaa opiskelijaa kohti tutkintoa, ei niinkään valmista ammattiin. Se on hyvä muistaa.

4 PÄÄTELMÄT

Haastatteluissa korostui, että näyttötutkinnon valmistavassa koulutuksessa ohjauksessa on pääpaino opiskelijoissa. Haastatteluista oli myös selvästi havaittavissa ohjauksen vuorovaikutteisuus opettajan ja opiskelijoiden välillä. Tätä samaa ohjauksen vuorovaikutteisuuden ajatusta tukee Vehviläinen (2001, 12) teoksessaan puhuessaan dialogin tärkeydestä. Onnismaan (2000, 99–100) et al mukaan vuorovaikutusta voidaan myös ajatella henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmaprosessin aloituksena.

Toisaalta näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa haastateltavat kokivat haastavana ohjauksen kannalta aikuisopiskelijoiden vaihtelevan koulutustautan ja ajan puutteen. Haastateltavat kuitenkin kokivat myönteisenä asiana sen, että he saavat palautetta opiskelijoilta ohjauksesta, vaikkakin sitä saisi tulla enemmän.

Haastatteluissa nousi esille myös selvästi se, että vaikka vuorovaikutus toimisi jollain tasolla, niin motivaatio koulutuksessa ratkaisee sen, tuleeko ohjaamisesta haasteellista vai meneekö se rutiinilla. Toinen asia, joka nousi esille, oli resurssipula. Se voi koitua joidenkin ryhmien osalta huonoon ohjaukseen tai epäonnistuneeseen ryhmäytymiseen. Jatkuva kiire, osittain puutteelliset resurssit ja ryhmien erilaisuus luovat valmistaviin koulutuksiin erityispiirteitä ja haasteita ohjaukseen sekä vuorovaikutukseen.

Haastatteluista kävi ilmi se kuinka vuorovaikutuksen toimimisella on iso merkitys ryhmäytymisessä, oppilaiden ohjauksessa sekä itse opetuksessa. Ohjauksen merkitys nousi suureksi koska ilman ohjausta opiskelijan olisi vaikea suorittaa itse tutkinnosta ja toisaalta Näyttötutkinto-opas (2011) painottaa ohjauksen tärkeyttä. Ammattitaitoisilla opettajille ohjaus on rutiinia ja koetaan osaksi työtä ilman suurempaa satsausta. Tämä on hyvä koska mitä enemmän ohjausta ja tukea, sen paremmin opiskelija suoriutuu tutkinnostaan.

Kehityshankkeemme tarkoituksena ei ollut ratkaista ohjauksen tai vuorovaikutuksen puutteita tai haasteita vaan tuoda esille empirian kautta niitä ongelmia joita voisi mahdollisesti tutkia jatkossa. Jatkotutkimusmahdollisuudet ovat siinä mielessä suhteellisen rajattomat koska näkökulmaa ja koulutusmuotoa voi muuttaa pitäen kuitenkin ohjauksen ja vuorovaikutuksen lähellä tutkimusta. Esimerkiksi syvemmin voisi lähteä tutkimaan niitä keinoja, joilla vuorovaikutusta ja ohjausta voitaisiin parantaa valmistavissa koulutuksissa. Näkökulmaksi voi ottaa esimerkiksi joko perustutkinnon tai ammattitutkinnon tai vaikkapa työvoimakoulutuksena järjestettävän ammattitutkinnon.

LÄHTEET

Hirsjärvi, S. 1990. Kasvatustieteen käsitteistö. Keuruu: Otava.

Jyrmähä Riitta, Syrjäläinen Erja. 2009. Ohjaussuhde, ohjaajan roolit ja pedagoginen ajattelu opetusharjoittelussa. *Kasvatus* 5/2009 (417–431).

Näyttötutkinto-opas: Näyttötutkinnon järjestäjien ja tutkintotoimikuntien käyttöön. 2011. Oppaat ja käsikirjat 2011:4. Opetushallitus. Helsinki.

Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1: ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Juva: PS-kustannus.

Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2: ohjauksen toimintakentät. Porvoo: PS-kustannus.

Siljander, Anna Maija. 2009. Ammatillinen osaaminen ja täydennyskoulutus: tiedon ja osaamisen leviäminen osallistujien välillä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Vehviläinen, S. 2001. Ohjaus vuorovaikutuksena. Helsinki: Gaudeamus.

LIITTEET

LIITE 1

Haastattelukysymykset

1. *Miten sinä ohjaat?*
2. *Koetko opiskelijoiden ohjaamisen haastavaksi?*
3. *Miten olet vuorovaikutuksessa opiskelijoiden kanssa?*
4. *Oletko kokenut vuorovaikutustilanteet haastaviksi?*
5. *Saatko palautetta opiskelijoilta ohjauksesta?*
6. *Mitkä asiat koet suurimmiksi haasteiksi näyttötutkinnon valmistavassa koulutuksessa pedagogisesta näkökulmasta?*
7. *Kuinka luot ja kehität vuorovaikutuksen opiskelijoiden kanssa?*
8. *Mikä tekee vuorovaikutustilanteet haastaviksi? Miksi?*
9. *Oletko mielestäsi epäonnistunut vuorovaikutuksessa? Miten huomasit sen? Miksi epäonnistuit?*
10. *Oletko mielestäsi epäonnistunut ohjauksessa? Miten huomasit sen? Miksi epäonnistuit?*
11. *Eroavatko näyttötutkinnon valmistavat koulutukset muista koulutuksista? Jos eroavat, mitkä asiat erottavat?*
12. *Näetkö ohjauksen näyttötutkinnon valmistavassa koulutuksessa haasteellisemmaksi kuin tavallisessa koulutuksessa? Miksi?*

13. Mikä tekee aikuisopiskelijoiden ohjauksen haastavaksi? Vai onko asia näin? Miksi?